

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ГОНЧАРУК ОЛЬГА ВАЛЕРІЇВНА

УДК 378.018.8:373.3.011.3-051]:379.8](043.5)

**СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЄВОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Хмельницький – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант –

доктор педагогічних наук, професор
ОСАДЧЕНКО Інна Іванівна,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, професор кафедри
педагогіки та освітнього менеджменту.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
КУЗЬМІНСЬКИЙ Анатолій Іванович,
Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка,
професор кафедри педагогіки та
менеджменту освіти;

доктор педагогічних наук, професор
БІДА Олена Анатоліївна,
Закарпатський угорський інститут
імені Ференца Ракоці ІІ,
завідувач кафедри педагогіки і психології;

доктор педагогічних наук, професор
МАРУСИНЕЦЬ Мар'яна Михайлівна,
Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова,
професор кафедри психології і педагогіки.

Захист відбудеться 8 квітня 2021 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 70.052.05 у Хмельницькому національному університеті, за адресою: зал засідань, вул. Інститутська, 11, м. Хмельницький, 29016.

Із дисертацією можна ознайомитися на сайті <https://www.khnu.km.ua> в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету за адресою: вул. Кам'янецька, 110/1, м. Хмельницький, 29016.

Автореферат розіслано 6 березня 2021 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Андросчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. В умовах нової соціально-економічної та культурної політики нашої держави організація культурно-дозвілєвої діяльності покликана не тільки врахувати природні здібності дітей та молоді, а й створити сприятливі умови для творчого розвитку та формування повноцінної особистості громадянина України, відтворити його національний характер, спосіб мислення та світогляд. Одним з актуальних напрямів модернізації національної освіти, окреслених у Законах України «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), «Про вищу освіту» (2014), Концепції «Нова українська школа» (2016), Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2018) та ін., є формування сучасного культурного дозвілля громадян України, відродження, утвердження і подальший розвиток національної системи культурно-дозвілєвої діяльності підрастаючого покоління.

Натомість недосконалість механізмів реалізації державної політики щодо організації культурно-дозвілєвої діяльності дітей, послаблення соціального контролю за її комерціалізацією провокують відхід від традиційного для українського народу погляду на дозвілля як часу формування в учнів закладів загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) унормованих соціальних потреб, пов'язаних з відтворенням патріотичних, культурних цінностей шляхом його усвідомленого проведення. Вочевидь, організацію такого виховання, враховуючи вікову специфіку, доцільно провадити з початкової ланки ЗЗСО, оскільки тотальна робоча зайнятість батьків учнів спричинює неорганізованість дозвілєвої діяльності їхніх дітей. Надалі це стає основою організації загалом стилю життєдіяльності дітей молодшого шкільного віку. Зазначене, насамперед, потребує відповідної підготовки майбутніх учителів початкової школи до ефективної організації культурно-дозвілєвої діяльності молодших школярів з урахуванням сучасних тенденцій розвитку соціокультурної сфери українського суспільства.

Актуальні проблеми професійної підготовки вчителів, зокрема початкової школи, а також шляхи їх розв'язання представлено у наукових роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників. Наукову й практичну цінність становлять праці, що висвітлюють: методологічні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів (Г. Васянович, Л. Вахоцький, І. Гавриш, С. Гончаренко, Р. Гуревич, Н. Дічек, О. Дубасенюк, І. Зязюн, А. Кузьмінський, В. Кушнір, Г. Тарасенко, В. Чайка, М. Чобітько, В. Шахов та ін.), особистісно орієнтовану підготовку майбутніх учителів (Ю. Боловацька, Т. Гуменникова, Т. Сущенко, М. Чобітько, Т. Шанскова, Е. Dębska, L. Hurlo та ін.), розвиток педагогічної творчості (І. Бужина, Н. Кічук, С. Корнієнко, І. Осадченко, Д. Половня, С. Сисоєва, Н. Чувасова, Jo Nowak, U. Sokal та ін.), психологічні механізми використання особистісно-діяльнісного підходу до організації освітнього процесу (Г. Балл, А. Бондар, Ю. Журат, П. Горнов, Н. Городецька, П. Горностай, Т. Кириленко, О. Киричук, С. Корнієнко, Г. Костюк, І. Маноха,

В. Пискун, В. Рибалка, В. Роменець, В. Семиченко, С. Смирнов, В. Татенко, Г. Томе, Н. Чепелева, Т. Щербан, Т. Яценко та ін.); формування готовності вчителів до інноваційної педагогічної діяльності (І. Бех, Т. Волобуєва, І. Гавриш, Н. Городецька, І. Дичківська, О. Коберник, І. Коновальчук, О. Красовська, О. Мариновська, О. Пометун, В. Сластьонін, D. Garraty та ін.). Особливу увагу приділено вивченню наукового доробку вітчизняних дослідників, які безпосередньо займалися обґрунтуванням теоретичних і методичних засад підготовки майбутніх учителів початкової школи (Н. Бібік, О. Біда, В. Бондар, О. Буднік, О. Буздуган, Ю. Вторнікова, Н. Глузман, Л. Гусак, О. Демченко, О. Кіліченко, Л. Коваль, Я. Кодлюк, О. Комар, А. Коломієць, О. Кучерявий, С. Литвиненко, М. Марусинець, С. Мартиненко, О. Олійник, З. Онишків, І. Осадченко, І. Пальшкова, Р. Пріма, С. Ратовська, О. Савченко, С. Скворцова, М. Федоренко, О. Хижна, Л. Хомич, Л. Хоружа, О. Шквир, О. Яструб та ін.).

Теоретичні засади дослідження становлять наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених у рамках проблематики щодо: особливостей розвитку особистості у сфері вільного часу (М. Аріарський, І. Белецька, В. Кірсанов, В. Піча, Ю. Стрельцов, Е. Nozdrenko та ін.); сутності і специфіки дитячого дозвілля (В. Бочелюк, А. Воловик, А. Гриньків, В. Кірсанов, Т. Ковальчук, І. Петрова, Н. Путіловська, Т. Скорик, Н. Цимбалюк, Т. Черніговець, J. Smorawinski та ін.); сценарно-режисерських основ дитячої художньо-ігрової діяльності (М. Татаренко та ін.); проектування нових форм культурно-дозвілдової діяльності школярів (В. Балахтар, Т. Голоवेशкіна, О. Демченко, Ю. Жданович, Н. Забабуріна, С. Ізбаш, Н. Краснова, О. Мариновська, Д. Малков, В. Молочний, Н. Флегонтова та ін.); позакласної виховної роботи з учнями (Т. Дем'янюк, С. Литвиненко, П. Щербань та ін.); організації дозвілдової діяльності студентів (Ю. Баранецька, Ю. Боловацька, О. Вернік, О. Голік, М. Максимовська, І. Олійник, С. Пішун, І. Сидор та ін.) та школярів (В. Кириченко, В. Кузь, А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін.), зокрема для школярів з особливими освітніми потребами (L. Melboe, D. Kfir, H. Klibanski, G. Orit, V. Ytterhus та ін.). Особливе значення для дослідження мають наукові розробки в галузі педагогічної культурології і педагогіки дозвілля. Зокрема встановлено, що дозвілля є специфічною сферою соціалізації та інкультурації особистості (М. Аріарський, М. Поплавський та ін.). Проблема дозвілля знайшла відображення і у дисертаційних роботах останніх років щодо визначення педагогічних умов гуманістичного виховання підлітків у сфері культурно-дозвілдової діяльності (О. Бездверня-Хомеріка); підготовки майбутніх учителів, соціальних педагогів до організації культурно-дозвілдової діяльності учнів / учнівської молоді (Ю. Бардашевська, І. Бойчев, В. Звекова, Г. Олійник, С. Пащенко, Н. Яременко та ін.), зокрема учнів сільської школи на засадах українознавства (В. Кириченко) та ін.

Результати наукового пошуку дали змогу виявити розрізненість підходів до розв'язання проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи. Однак вказані вище науковці одностайні у висновку, що система підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілдової діяльності

молодших школярів недостатньо досліджена в теоретико-методологічному та методичному аспектах, а традиційна система вищої педагогічної освіти не може забезпечити набуття новою генерацією педагогів компетентностей, пов'язаних із задоволенням природних потреб дозвіллевої діяльності сучасних дітей молодшого шкільного віку.

Аналіз наукової літератури і практичного досвіду підготовки майбутніх учителів початкової школи дозволив окреслити низку *суперечностей* між: зрослими соціокультурними суспільними вимогами до забезпечення дозвіллевої діяльності молодших школярів та реальним станом її організації у системі шкільної освіти; об'єктивно високим ціннісно-розвивальним потенціалом дозвіллевої діяльності у початковій школі і практично недостатнім рівнем готовності майбутніх учителів початкової школи організувати дозвілля молодших школярів; об'єктивною важливістю проблеми професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів і недостатнім станом її розв'язання в педагогічній науці та практиці; необхідністю удосконалення змістового та процесуального компонентів професійної підготовки учителів початкової школи на засадах індивідуально-творчого характеру, креативності, ініціативності, інноватики та традиційними підходами до підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів; необхідністю цілісного наукового та практичного осмислення підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності учнів та нерозробленістю концептуальних засад системної підготовки майбутніх учителів до організації дозвілля молодших школярів та її навчально-методичного супроводу. У розв'язанні цих суперечностей важлива роль належить сучасним методологічним підходам, теоріям, освітнім технологіям розвитку творчої особистості, що застосовуються у підготовці майбутніх учителів початкової школи. Забезпечення ефективності та результативності підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів потребує системних педагогічних дій та заходів, впливів на професійно-особистісний розвиток суб'єктів дозвіллевої діяльності.

Актуальність зазначеної проблеми, її недостатнє вирішення на теоретико-методологічному і методичному рівнях, а також необхідність усунення визначених суперечностей зумовили вибір теми дослідження – **«Система підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Формування компетентного вчителя в умовах освітнього середовища педагогічного вищого навчального закладу» (номер державної реєстрації: 0116U007536). Тема дисертації затверджена вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 9 від 22.03.2016 р.) й узгоджена в Раді з

координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 4 від 26.04.2016 р.).

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів.

Відповідно до поставленої мети визначено **завдання дослідження**:

- 1) обґрунтувати теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів;
- 2) з'ясувати особливості дозвілєвої діяльності молодших школярів та стан готовності майбутніх учителів початкової школи до її організації;
- 3) обґрунтувати структуру, компоненти, критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів;
- 4) розробити концепцію підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів;
- 5) обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів;
- 6) теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити ефективність системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності учнів, змоделювати означений процес;
- 7) створити та запровадити в освітній процес навчально-методичний комплекс підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів.

Об'єкт дослідження – підготовка майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів.

Концепція дослідження. Провідною ідеєю дослідження є положення, що теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів: детермінуються сучасними методологічними підходами до реалізації соціально-освітніх потреб суспільства у висококваліфікованих учителях – модераторах змін; відповідають вимогам нової української школи щодо розвитку культурно-освітніх інтересів особистості учня; орієнтовані на активізацію навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів початкової школи у контексті організації культурного дозвілля учнів; ґрунтуються на врахуванні перспектив розвитку шкільної освіти та реалізацію інноваційних підходів у вищій педагогічній освіті, що передбачають осучаснення змісту, розроблення адекватних форм, методів та технологій навчання організації дозвілєвої діяльності молодших школярів. При цьому навчання та виховання майбутніх

учителів початкової школи забезпечують активний і цілеспрямований розвиток особистості, мають міждисциплінарний соціокультурний характер, спрямовані на розв'язання складних, професійно важливих завдань організації дозвілєвої діяльності молодших школярів, а також виконання вимог стандартів вищої освіти та професійного стандарту, в яких закладено підходи до формування та розвитку професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи.

Концепція дослідження розкриває науково-педагогічні основи оптимізації системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів на трьох рівнях (*методологічному, теоретичному та методичному*) і містить відповідні положення.

Методологічний рівень репрезентує підготовку майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів, що ґрунтується на провідних засадах сучасної філософії освіти та інтерпретації основних методологічних підходів до педагогічної освіти (системний, синергетичний, акмеологічний, культурологічний, аксіологічний, компетентнісний, суб'єктно-діяльнісний, комунікативний) з урахуванням психолого-педагогічних особливостей навчання майбутніх учителів та організації дозвілєвої діяльності учнів у початковій школі. Актуальним у методологічному та значущим у науковому і соціокультурному аспектах є всебічне вивчення сутнісних характеристик і феноменологічної специфіки дозвілєвої діяльності молодших школярів та професійної діяльності вчителів початкової школи. Сутність концепції визначають закономірності духовного соціокультурного розвитку українського суспільства, потреби сучасного шкільництва, системи педагогічної освіти. Сучасні підходи до підготовки майбутніх учителів початкової школи ґрунтуються на особистісно орієнтованій парадигмі освіти, у центрі якої постає дитина, її духовний розвиток, система цінностей, формування її особистісних якостей, творчої свободи, що передбачає спрямованість на задоволення її інтересів і прагнень, гуманізацію освіти, синтез процесів соціалізації. Особливо важливим у рамках досліджуваної проблеми є системний підхід, мета якого полягає у підвищенні якості та удосконаленні змістового, організаційного, технологічного, навчально-методичного, особистісного, управлінського системних складників підготовки майбутніх учителів початкової школи, шляхом створення інноваційного освітнього середовища, реалізації найдоцільніших технологій індивідуально-творчого характеру навчання, забезпечення цілеспрямованої практичної та самоосвітньої підготовки майбутніх учителів зазначеної спеціальності тощо.

Теоретичний рівень унаочнює систему загальних положень, що послугували основою для обґрунтування вихідних положень концепції, характеристики терміносистеми дослідження, розроблення системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів та моделі її реалізації; а також дали змогу виявити провідні ідеї й теорії, закладені в основу процесу організації дозвілєвої діяльності учнів указанного віку. Визначення теоретичних основ оптимізації процесу підготовки

майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів передбачає урахування загальнопедагогічних (наочності, науковості, свідомості, виховуючого навчання, активності, індивідуалізації, доступності, системності та послідовності) та специфічних (проблемності, розвивального навчання, ініціативності й творчості, суб'єкт-суб'єктної зорієнтованості, самостійності, моделювання умов і змісту майбутньої професійної діяльності) принципів; моделювання інноваційної системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів. Обраний цільовий вектор окреслює шляхи формування мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивного компонентів готовності майбутніх учителів організувати дозвіллеву діяльність молодших школярів з урахуванням психологічних та індивідуальних особливостей й специфіки організації дозвілля учнів цього віку.

Методичний рівень передбачає розроблення й експериментальну перевірку ефективності обґрунтованої системи, реалізацію педагогічних умов, структурування змісту, добір форм, методів, засобів, освітніх технологій упровадження компонентів розробленої системи; вибір необхідних діагностичних показників і адекватних методів оцінювання ефективності запропонованих інновацій; створення відповідного навчально-методичного забезпечення.

Загальна гіпотеза дослідження полягає в тому, що підготовка майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів досягне ефективності внаслідок опосередкованого й безпосереднього впливу на особистість (її властивості та здібності, форми вияву в різних видах діяльності, насамперед у дозвіллевій) шляхом реалізації авторської системи, створення педагогічних умов підготовки, а також розроблення критеріїв оцінювання готовності до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів. Загальну гіпотезу конкретизовано **в часткових**, відповідно до яких підготовка майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів буде ефективною, якщо: забезпечити підготовку майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів на основі розробленої й обґрунтованої на теоретичному, методологічному, методичному рівнях авторської концепції; розробити систему такої підготовки та змоделювати процес її реалізації; створити педагогічні умови для забезпечення ефективного процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів (цілеспрямована позитивна мотивація студентів до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів в інноваційному середовищі закладів вищої освіти (далі – ЗВО); удосконалення змісту професійної підготовки студентів до організації дозвілля учнів початкової школи; застосування інтерактивних та інтегрованих художньо-педагогічних технологій у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів; інтеграція управління та самоуправління суб'єктів системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності учнів); реалізувати об'єктивну діагностику,

корекцію, удосконалення рівня готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів; підготувати й упровадити в освітній процес ЗВО відповідне навчально-методичне забезпечення.

Методологічна основа дослідження ґрунтована на положеннях філософії людиноцентризму в освіті; теорії пізнання; діалектичних принципах взаємозв'язку та взаємозумовленості закономірностей і явищ об'єктивної дійсності, єдності загального й особливого, теоретичного знання і практичної діяльності; принципах взаємозв'язку свідомості, самосвідомості та соціального розвитку людини в культурно-історичному просторі; соціально-культурних та психолого-педагогічних положеннях теорії особистості й діяльності; використанні комплексу наукових підходів щодо підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів; концептуальних положеннях педагогічної культурології, педагогіки дозвілля, педагогічної інноватики.

Теоретичну основу дослідження становлять: фундаментальні положення сучасної філософії освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень та ін.) та системного аналізу педагогічних явищ (В. Беспалько, О. Коберник, Н. Кузьміна та ін.); концептуальні основи професійної підготовки вчителів (А. Алексюк, Н. Бідюк, Г. Білецька, С. Гончаренко, О. Гомонюк, П. Гусак, О. Дубасенюк, А. Кузьмінський, О. Лавріненко, С. Сисоєва, О. Сухомлинська, В. Чайка та ін.) та їхньої неперервної освіти (Р. Гуревич, Т. Дерека, Н. Ничкало, М. Солдатенко, та ін.); теорії та технології підготовки майбутніх учителів початкової школи (Н. Бібік, О. Біда, Л. Бірюк, В. Бондар, М. Вашуленко, С. Мартиненко, М. Марусинець, І. Осадченко, І. Пальшкова, Р. Пріма, Т. Потапчук, О. Савченко, С. Скворцова, Г. Тарасенко, Л. Хомич й ін.); теорії культурно-дозвілєвої діяльності школярів (В. Балахтар, Т. Головешкіна, О. Демченко, Ю. Жданович, Н. Забабурина, С. Ізбаш, Н. Краснова, В. Кірсанов, В. Кириченко, В. Кузь, А. Макаренко, О. Мариновська, Д. Малков, В. Молочний, Н. Флегонтова та ін.) та студентів (Ю. Баранецька, Ю. Боловацька, О. Вернік, О. Голік, М. Максимовська, І. Олійник, С. Пішун, І. Сидор та ін.); теоретичні основи організації позакласної виховної роботи з учнями (Т. Дем'янюк, С. Литвиненко, П. Щербань та ін.).

На різних етапах дослідження для розв'язання поставлених завдань і досягнення мети, використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* (аналіз, узагальнення порівняння, систематизація філософської, психолого-педагогічної, навчально-методичної літератури) для обґрунтування теоретико-методологічних засад дослідження, характеристики поняттєво-термінологічного апарату; розроблення методичних основ та виокремлення педагогічних умов; моделювання для розроблення моделі системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів; *емпіричні* – педагогічне спостереження, вивчення досвіду роботи, анкетування, тестування, інтерв'ювання, опитування, експертне оцінювання, самоаналіз, діагностування, педагогічний експеримент, бесіди, технології діагностики для

апробації педагогічних умов та системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів; *статистичні* – кількісний і якісний аналіз експериментальних даних, методи математичної статистики для оцінювання достовірності результатів педагогічного експерименту (статистичний критерій Колмогорова-Смирнова, метод лінійної кореляції Пірсона, метод Є. Пустильніка для перевірки відповідності розподілів емпіричних даних законам нормального розподілу, факторний аналіз (за допомогою пакету SPSS Statistics 17.0).

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

- *уперше*: обґрунтовано теоретичні й методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів; розроблено концепцію підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів; обґрунтовано та змодельовано систему підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів (методологічно-цільова, змістово-процесуальна, моніторингово-результативна підсистема); виокремлено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів (цілеспрямована позитивна мотивація студентів до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів в інноваційному середовищі закладів вищої освіти; удосконалення змісту професійної підготовки студентів до організації дозвілля учнів початкової школи; застосування інтерактивних та інтегрованих художньо-педагогічних технологій у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів; інтеграція управління та самоуправління суб'єктів системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності учнів); *уточнено* сутність понять «дозвілєва діяльність молодшого школяра», «організація дозвілєвої діяльності молодших школярів», «підготовка майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів», «готовність майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів», «система підготовки майбутніх учителів початкової школи до дозвілєвої діяльності молодших школярів»;

- *удосконалено* зміст підготовки майбутніх учителів початкової школи (тематичне оновлення змісту обов'язкових та вибірковок навчальних дисциплін: «Педагогічна майстерність», «Інноваційні виховні технології», «Інноваційна діяльність організатора початкової освіти» та ін.); компонентну структуру готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний і рефлексивний); форми, методи й технології підготовки майбутніх учителів початкової школи до вказаного виду діяльності; діагностичний апарат визначення рівня готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів (критерії: мотиваційно-ціннісний,

інформаційно-пізнавальний, діяльнісно-комунікативний, рефлексивно-саморегулятивний);

– *подальшого розвитку* набули теоретичні положення щодо організації дозвілєвої діяльності молодших школярів; планування позааудиторної самоосвітньої діяльності майбутніх учителів початкової школи; розвитку освітнього інноваційного середовища у закладах вищої освіти педагогічного спрямування.

Практичне значення дослідження полягає у розробленні та впровадженні авторських програм: навчальних дисциплін за вибором студентів («Організація дозвілєвої діяльності молодших школярів», «Система виховної роботи вчителя в закладах освіти нового типу»), роботи студентського клубу «Цікаве дозвілля молодших школярів „Розважайко”», діяльності проблемної групи «Умови успішної організації дозвілєвої діяльності молодших школярів» (модифікованих завданнями, спрямованими на розвиток компонентів готовності майбутніх учителів початкової школи організувати дозвілєву діяльність молодших школярів), проходження майбутніми вчителями початкової школи різних видів практик (педагогічної в дитячих оздоровчих таборах, навчально-виховної, педагогічної, науково-дослідної та асистентської); а також комплекту ділових ігор і кейсів, системи мультимедійних презентацій, засобів контролю й візуалізації навчальної інформації до них. Основні результати та висновки дослідження можуть бути використаними в освітньому процесі ЗВО педагогічного спрямування під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін, читання курсів основних методик, тренінгів, організації виховної роботи зі студентами – майбутніми вчителями початкової школи; проведенні виробничої практики в початковій школі, а також для підвищення педагогічної майстерності вчителів початкової школи у системі післядипломної педагогічної освіти з метою формування їхньої готовності до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів; у процесі розробки нормативних і варіативних навчальних курсів з педагогічних дисциплін підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (довідка про впровадження № 06/30-1 від 17.06.2020 р.), Луцького педагогічного коледжу (довідка про впровадження № 303 від 04.09.2020 р.), Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (довідка про впровадження № 03-28/01/2729 від 20.10.2020 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка про впровадження № 965/61 від 15.06.2020 р.), Харківської гуманітарно-педагогічної академії (довідка про впровадження № 01-13/346/1 від 22.06.2020 р.), Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка про впровадження № 01/10-729 від 02.09.2020 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка про впровадження № 451 від 25.09.2020 р.).

Особистий внесок автора. У фаховій статті «Етапи професійного становлення майбутнього педагога» (2012, співавтор І. Мельник), автором

проаналізовано та схарактеризовано проблему самовиховання майбутнього педагога як наскрізного явища кожного з етапів професійного становлення (автор. стор. 101–103); у робочій програмі та методичних рекомендаціях «Організація дозвілля молодших школярів (в інтернатному закладі)» (2012, співавтор І. Гац), автором обґрунтовано теоретичні засади організації дозвіллевої діяльності молодших школярів, укладено зміст програми щодо організації такої діяльності у закладах інтернатного типу (автор. стор. 3–33, 46–58); у робочій програмі та методичних рекомендаціях «Педагогіка сімейного виховання» (2012, співавтор І. Гац), автором обґрунтовано теоретичні засади організації дозвіллевої діяльності молодших школярів в умовах родини, укладено зміст вказаної програми (автор. стор. 3–44); у публікації «Організація виховної роботи у навчальних закладах нового типу» (2017, співавтор Ю. Гринович), автором визначено та схарактеризовано педагогічні умови організації дозвіллевої діяльності молодших школярів як складника виховної роботи у навчальних закладах нового типу (автор. стор. 124–125); у публікації «Формування пізнавальної активності старших дошкільників засобами дидактичної гри» (2019, співавтор О. Дорошук), автором обґрунтовано значущість для подальшого навчання у початковій школі та педагогічні умови формування пізнавальної активності старших дошкільників засобами дидактичної гри як елемента дозвіллевої діяльності дітей (автор. стор. 56–57).

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорювалися на науково-практичних конференціях, семінарах, тренінгах, круглих столах різного рівня: *міжнародних* – «Психолого-педагогічні проблеми становлення сучасного фахівця» (Харків, 2013), «Підготовка конкурентоспроможного фахівця дошкільної та початкової освіти: реалії й перспективи» (Луцьк, 2013), «Професійна підготовка вчителя початкових класів: актуальні проблеми філології та лінгводидактики» (Луцьк–Світязь, 2014), «Сучасні тенденції використання дидактичних ідей Яна Амоса Коменського» (Умань, 2014), «Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір» (Луцьк, 2016–2019), «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (Луцьк, 2017), «Актуальні проблеми педагогіки і соціальної роботи» (Луцьк, 2017–2019), «Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи» (Умань, 2017–2020), «Актуальні проблеми сучасної психодидактики: філософські, психологічні та педагогічні аспекти» (Умань, 2017–2020), «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (Вінниця, 2018), «Україна і Польща: минуле, сучасне, майбутнє» (Умань, 2018), «Личность. Образование. Общество» (Гродно, Білорусія, 2018–2020), «Освіта ХХІ століття: теорія, практика, перспективи» (Київ, 2019), «Особистісне зростання: теорія і практика» (Житомир, 2020), «Сучасні проблеми обдарованої особистості» (Умань, 2020); *всукраїнських* – «Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до педагогічної дії» (Житомир, 2011), «Особливості створення освітнього середовища для формування творчої особистості молодшого школяра» (Умань, 2017), «Психодидактичні засади реалізації концепції “Нова

українська школа»» (Умань, 2018), «Педагогіка партнерства та її реалізація у сучасній школі» (Умань, 2018), «Модернізація мовно-літературної освіти у початковій школі: надбання, пошук і перспективи розвитку» (Луцьк, 2018), «Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського» (Харків, 2019), «Усунення психолого-педагогічних проблем навчання дітей в умовах НУШ» (Умань, 2019), «Актуальні проблеми особистісного зростання» (Житомир, 2019), «Реалізація профільного навчання в умовах Нової української школи» (Київ, 2019), «Актуальні проблеми сучасної педагогічної науки» (Дрогобич, 2020). Основні положення, результати дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, звітних наукових конференціях Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2016–2020).

Матеріали кандидатської дисертації «Формування самосвідомості учнів початкової школи у процесі навчання інтегрованих предметів» була захищена в 2010 р. Її матеріали і результати в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Публікації. Основні результати дослідження викладено у 40 публікаціях автора (5 – у співавторстві), з них: 1 – монографія, 4 – навчально-методичних посібники; 23 – статті, що відображають основні результати роботи, з них 4 – у іноземних наукових періодичних виданнях; 10 – публікацій апробаційного характеру; 2 – робочі навчальні програми та методичні рекомендації у співавторстві.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається з анотацій, вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації – 563 сторінки, із них 414 – основного тексту, 21 додаток. Робота містить 81 таблицю, 37 рисунків. Список використаних джерел налічує 495 найменувань, з них 17 – іноземними мовами.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет наукового пошуку, розкрито наукову новизну, практичне значення наукових результатів, відображено відомості про апробацію і впровадження результатів дослідження, представлено структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі «**Теоретичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності учнів**» схарактеризовано проблему підготовки майбутніх учителів початкової школи як об'єкта сучасного теоретичного аналізу; досліджено сутність, структуру та функції дозвілєвої діяльності молодших школярів; висвітлено критеріально-рівневу характеристику готовності; з'ясовано стан готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів.

На основі аналізу наукових джерел виявлено, що учені розглядають різні аспекти професійної підготовки вчителів початкової школи, організації дозвілля учнів, виховання особистості засобами дозвіллевої діяльності тощо. Проте бракує цілісних досліджень, що розкривали б специфіку підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів, яка відрізняється від дозвілля підлітків, старшокласників чи студентів за змістом, формами проведення тощо. Підготовку майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів визначено як цілеспрямований процес оволодіння студентами загальними та фаховими компетентностями щодо продуктивної організації та проведення дозвіллевої діяльності у початковій школі, виховання молодших школярів як її суб'єктів та формування у них основ визнання цінності дозвілля.

Обґрунтовано, що поняття «дозвілля» є родовим для поняття «дозвіллева діяльність» і визначається як соціальне та культурне явище, ґрунтоване на задоволенні дозвіллевих потреб особистості. Дозвіллева діяльність – ціннісно зумовлене вільне обрання та здійснення активних дій соціальними суб'єктами з метою задоволення особистих духовних і соціальних потреб. Похідними від дозвіллевої діяльності є «освітньо-дозвіллева» та «культурно-дозвіллева» діяльності, позакласна дозвіллева діяльність, а також «здоров'язбережувальне дозвілля», тлумачення яких подібне за сутністю з акцентом на конкретний зміст поняття. Дозвіллева діяльність ґрунтується на вільному виборі, що надається у сфері дозвілля; здійснюється в специфічних умовах у межах дозвіллевого середовища, заклади якого мають власну специфіку й засоби створення соціально-виховного осередку (музею, парку, туристичного об'єкта, клубу тощо); має сприяти продуктивним взаємозв'язкам соціальних суб'єктів і закладів сфери дозвілля, у процесі яких відбувається педагогізація середовища, що має мати найменший ступінь зовнішньої регульованості, водночас із найбільшим рівнем ціннісної зумовленості. Водночас з'ясовано різноманітність підходів науковців до структури дозвіллевої діяльності, компонентами якої визначено суб'єктів, взаємодію між суб'єктами, мету, зміст, форми, методи і результат діяльності. Аналізуючи структурні компоненти дозвіллевої діяльності молодших школярів, встановлено, що освітній процес у початковій школі здійснюється шляхом організації освітньої діяльності учнів, а життєва активність молодших школярів виявляється у різноманітних її видах – навчальній, ігровій, трудовій, творчій, фізичній та дозвіллевій. Наголошено, що організація дозвіллевої діяльності має здійснюватися згідно із психолого-педагогічними вимогами та з урахуванням вікових особливостей учнів. Визначено структуру організації дозвіллевої діяльності молодших школярів: мета, суб'єкти, зміст, взаємодія між суб'єктами, форми і методи, результат, корегування результатів, рефлексія суб'єктів дозвіллевої діяльності; її специфічні характеристики та основні функції (рекреаційна, гедоністична, емоційно та духовно збагачувальна, пізнавально-розвивальна (самопізнання та самореалізація), ціннісно-орієнтаційна, комунікативна, соціальна, виховна, компенсаторно-психотерапевтична, творча).

Беручи до уваги специфіку дозвіллевої діяльності та основні вікові характеристики учнів молодшого шкільного віку, визначено сутність поняття *«готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів»*, яке потрактовано як сформоване інтегральне ціннісно-особистісне утворення, що забезпечує професійний розвиток особистості студента шляхом свідомого гармонійного поєднання компетентностей продуктивної організації дозвіллевої діяльності молодших школярів, сприяє успішній комунікації у колективній діяльності на основі усвідомлених морально-етичних норм, переконань, передбачає здатність до постійного професійного самовдосконалення, самовираження задля виховання молодших школярів як суб'єктів дозвіллевої діяльності.

З аналізу структури готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів, зокрема з визначення її основних *компонентів* (мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивного) й з урахуванням специфіки організації дитячого дозвілля виокремлено *критерії*: мотиваційно-ціннісний, інформаційно-пізнавальний, діялісно-комунікативний та рефлексивно-саморегулятивний й відповідно – їх показники. Визначені критерії та їх показники є взаємозалежними, взаємообумовленими, взаємодоповнювальними й становлять цілісне утворення, що відображає готовність майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів. Кількісно-якісний аналіз показників (за частотою, інтенсивністю, яскравістю їх прояву) для кожного з визначених критеріїв дав можливість диференціювати чотири рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів: *елементарний, базовий, конструктивний і творчий*. Визначення рівня готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів як результату професійної підготовки в ЗВО здійснено за допомогою педагогічної діагностики, що розглянута в дослідженні як цілісний процес, що поєднує низку методів: інформаційно-констатувальні (бесіда, анкетування, тестування); оцінювальні (рейтинг) – експертна оцінка, оцінка, самооцінка; вивчення творчості й аналіз продуктів діяльності студентів; педагогічне спостереження; аналіз дій у взаємодії, у ситуації; психодіагностичні методики; методи математичної статистики.

Попереднє опитування та аналіз стану готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів показав, що переважно студенти мають базовий рівень досліджуваної готовності (54,2 %); лише 3,6 % студентам притаманний творчий рівень. Одержані результати однозначно доводять актуальність досліджуваної проблеми і необхідність пошуку конструктивних шляхів її вирішення.

У другому розділі **«Концептуальні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів»** обґрунтовано методологічні підходи до підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів; розроблено авторську концепцію дослідження; визначено і

теоретично обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів.

Визначено й обґрунтовано методологічні підходи до підготовки майбутніх учителів початкової школи: *системний* – дав можливість охарактеризувати підготовку вказаних майбутніх фахівців до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів з позицій цілісності та взаємозумовленості її структурних компонентів як системи; визначити взаємозалежність, інтегрованість процесу підготовки майбутніх учителів початкової школи до досліджуваного виду діяльності з іншими аспектами їхнього навчання у ЗВО; *культурологічний* – передбачив аналіз підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів як до соціокультурного феномена, ґрунтованого на врахуванні сучасних досягнень вітчизняної та світової культури, зорієнтованості педагогічного процесу на міжкультурну взаємодію; *аксіологічний*, на основі якого відбувається засвоєння цінностей освіти на суспільному, професійному й особистісному рівнях і який властивий гуманістичній педагогіці, оскільки вона вбачає в людині найвищу цінність суспільства та самоціль суспільного розвитку; *суб'єктно-діяльнісний* – дав можливість здійснити дослідження у єдності особистісно орієнтованого, акмеологічного та діяльнісного аспектів, що становлять сутність методології сучасної гуманістичної педагогіки, дають змогу розглядати професійну підготовку майбутніх учителів початкової школи як специфічний спосіб самореалізації особистості, сферу певної сукупності особистісних утворень і проєктувати освітній процес у закладах вищої освіти на засадах демократії, толерантності, підтримки, співпраці та співтворчості для забезпечення результативної діяльності; *комунікативний* – орієнтував на пріоритетну специфіку організації майбутніми вчителями початкової школи дозвілєвої діяльності молодших школярів засобами спілкування, спрямовуючи на аналіз такої організації з точки зору набуття та вияву взаємної, триєдиної комунікативної компетентності усіх учасників досліджуваного процесу (майбутніх учителів початкової школи, молодших школярів, викладачів ЗВО) як ключової компетентності у єдності аксіологічних та суб'єкт-діяльнісних вимірів парадигми сучасної освіти; *синергетичний* – дав змогу здійснити аналіз функціонування окремих компонентів підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів як системи, виявляючи їх нелінійність, варіативність, відкритість, здатність до біфуркацій з метою адаптації в конкретних умовах ЗВО до вимог і особливостей підготовки майбутніх учителів початкової школи; *компетентнісний* – зумовив необхідність визначення і обґрунтування якості підготовки студентів з позиції набуття майбутніми вчителями початкової школи здатності швидко реагувати на запити часу, досвіду при інтеграції і застосуванні знань, умінь у процесі організації дозвілєвої діяльності молодших школярів; *акмеологічний* висвітлив закономірності й механізми досягнення готовності майбутніми учителями початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів як поетапного наближення особистості до вершин професійного розвитку та

зрілості. Конкретна методологія ґрунтована на ідеях цілісності як принципу тлумачення специфіки педагогічних явищ і процесів; системного підходу як засобу всебічного і багаторівневого їх аналізу.

Концептуальні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів визначено провідними ідеями педагогічної теорії та практики процесу досліджуваної підготовки, урахування яких сприятиме формуванню найвищого, у дослідженні – творчого, рівня готовності студентів організовувати й реалізовувати цілеспрямовану дозвіллеву діяльність молодших школярів. Такими засадами обґрунтовано: цілеспрямованість і системність підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів; орієнтування системи підготовки майбутніх учителів початкової школи на формування творчої суб'єктності студентів в організації дозвіллевої діяльності молодших школярів; урахування у процесі досліджуваної підготовки вітагенного досвіду студентів.

Згідно з результатами аналізу наукових праць та практичного досвіду виокремлено такі педагогічні умови: цілеспрямована позитивна мотивація студентів до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів в інноваційному середовищі закладів вищої освіти; удосконалення змісту професійної підготовки студентів до організації дозвілля учнів початкової школи; застосування інтерактивних та інтегрованих художньо-педагогічних технологій у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів; інтеграція управління та самоуправління суб'єктів системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності учнів.

Перша педагогічна умова – *цілеспрямована позитивна мотивація студентів до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів в інноваційному освітньому середовищі ЗВО* – зумовлена необхідністю трансформувати зовнішні мотиви майбутніх учителів початкової школи у внутрішні шляхом прояву прагнення й бажання до самовдосконалення в процесі професійної підготовки, активності в дозвіллевих заходах, потребі студентів у самопрояві й самовираженні. Формування цілеспрямованої позитивної мотивації студентів до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів забезпечувалася в умовах інноваційного освітнього середовища, що сприяло підготовці мобільних майбутніх фахівців, здатних швидко реагувати на всі нововведення в освітньому процесі, творчо впроваджувати інноваційні ідеї дозвіллевої діяльності у професійну діяльність. Це передбачало підготовку майбутніх учителів початкової школи максимально наближено до реальних умов професійної діяльності на засадах педагогіки партнерства та співпраці. Такий підхід сприяв подоланню побудові стосунків між учасниками освітнього процесу на взаємодовірі та повазі, що забезпечило цілеспрямовану позитивну мотивацію у майбутніх учителів початкової школи не лише до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів, а й до освітнього процесу загалом.

Друга педагогічна умова – *удосконалення змісту професійної підготовки студентів до організації дозвілля учнів початкової школи* – передбачала оновлення

змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи з урахуванням вимог Концепції «Нова українська школа». З цієї метою було розроблено авторські програми навчальних дисциплін за вибором студентів («Організація дозвілєвої діяльності молодших школярів», «Система виховної роботи вчителя в закладах освіти нового типу»), що забезпечували формування у студентів необхідних знань (про психолого-педагогічні особливості роботи з молодшими школярами; напрями й форми розвитку вітчизняного та світового дозвілєзнавства; методики організації й проведення дозвілєвої діяльності учнів початкової школи) та умінь (планувати, управляти процесом проведення певного дозвілєвого заходу через виконання конкретних завдань; здійснювати підбір змісту матеріалу, ефективних методів його подачі для організації дозвілля учнів початкової школи; використовувати методики, що стимулюють творчу активність особистості молодшого школяра, створюють передумови для вільного вибору виду діяльності за інтересами; реалізувати особистий творчий потенціал в умовах колективного спілкування; створювати атмосферу співтворчості та взаєморозуміння тощо). У процесі вивчення навчальних дисциплін було застосовано елементи вітагенного навчання (попереднє ознайомлення студентів із темою створювало основу для сприйняття нового матеріалу за рахунок активізації тих знань, що складають основу для цього змістового матеріалу).

Важливими напрямами реалізації другої педагогічної умови були також удосконалення змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи (тематичне оновлення змісту обов'язкових та вибірковок навчальних дисциплін: «Педагогічна майстерність», «Інноваційні виховні технології», «Інноваційна діяльність організатора початкової освіти» та ін.); впровадження в освітній процес: програми студентського клубу «Цікаве дозвілля молодших школярів»; програми проблемної групи «Умови успішної організації дозвілєвої діяльності молодших школярів»; модифікованих завдань; програм проходження майбутніми вчителями початкової школи педагогічної практики в дитячих оздоровчих таборах, а також навчально-виховної, педагогічної практик та ін. Зокрема, програми навчально-виховної та педагогічної практик були модифіковані завданнями дозвілєвої спрямованості, виконання яких забезпечувало формування у майбутніх учителів початкової школи готовності до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів, а також умінь визначати власну суб'єктну позицію в ході організації різних видів та форм дозвілєвої діяльності учнів початкової школи; аналізувати їх, здійснювати самодіагностування рівня власної готовності до цієї діяльності. З цією метою на настановній конференції кожного з видів практик студенти отримували конкретне завдання, яке вони готували під час її проходження; презентували перед колективом вчителів початкової школи відповідно до бази практики, а також після завершення практики – під час представлення її результатів.

Третя педагогічна умова – *застосування інтерактивних та інтегрованих художньо-педагогічних технологій у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілля молодших школярів* – передбачала залучення студентів до активної взаємодії у контексті художньо-творчої діяльності.

Інтерактивні технології дали змогу забезпечити підготовку майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів на засадах співробітництва: досягнення обома сторонами (викладачами і студентами) взаємної згоди й одноставності в розумінні цілей спільної діяльності з підготовки до такого виду професійної роботи та шляхів їх досягнення. Застосування інтерактивних форм (лекція з паузами, проблемна лекція, лекція-діалог, лекція диспут тощо), методів («рольова гармонізація», «золота середина», «змінювальна тактика», сократівський діалог тощо) та завдань («Обгрунтуй позицію», «Які мої захоплення на дозвіллі?», «Що таке „цікаве дозвілля“?», «Чим краще зайнятись на дозвіллі?» тощо) сприяло формуванню у студентів умінь презентувати власні думки; пошуку різних способів вираження власних суджень, міркувань; аргументовано відстоювати особисту думку та переконання, проявляти власну суб'єкту позицію до організації дозвілля молодших школярів.

Управдження інтегрованої художньо-педагогічної технології передбачало комплексне використання у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи декількох видів мистецтва шляхом їх поєднання з нормативними освітніми компонентами. Реалізацію інтегрованої художньо-педагогічної технології розглядаємо як: важливий механізм збереження і розвитку культурного надбання нації і загалом людства; значущий ресурс духовного відродження і стратегічний напрям державної політики; процес і результат педагогічно організованого становлення особистості студента як суб'єкта культури та освіти шляхом освоєння системи художньо-педагогічних знань, цінностей, принципів комунікації та досвіду художньо-педагогічних практик, котрі він надалі передасть молодшим школярам у процесі організації їх дозвілля. Це дало змогу залучити студентів до різних видів творчості з врахуванням особистісних нахилів і уподобань під час виконання таких завдань: «Зобрази характер мелодії», «Відобрази мелодію засобами аплікації», «Створи музичні образи героїв казки», «Оживи картину за допомогою жестів» тощо.

Четверта педагогічна умова – *інтеграція управління та самоуправління суб'єктів системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності учнів* – регламентовано поєднанням практичної діяльності викладачів та їхньої взаємодії зі студентами, як самокерованої діяльності, що передбачала самовиховання, самоосвіту, саморозвиток, самоствердження майбутніх учителів початкової школи. Реалізація цієї умови досягалася за допомогою управління – з боку викладача – та самодіяльності – з боку студентів. Зокрема, під час проходження майбутніми вчителями початкової школи різних видів практики, їм пропонувалися методики для діагностування рівня сформованості компонентів готовності до організації дозвіллевої діяльності учнів, за результатами яких студенти розробляли й виконували програми самовиховання й самоосвіти. Особливе місце в інтеграції управління та самоуправління суб'єктів посідали завдання для самостійної роботи: проаналізувати взаємозв'язок дозвіллевої діяльності та сучасних умов життя в забезпеченні особистості; визначити основні вимоги до організатора дозвіллевої діяльності; розробити алгоритм вивчення дозвіллевих інтересів учнів початкової школи; скласти план дозвіллевої діяльності на один семестр для учнів 1–4 класів.

У третьому розділі – «**Методичні засади системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів**» – обґрунтовано систему підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів; змодельовано процес її реалізації та визначено методичні особливості цього процесу; схарактеризовано інноватизацію підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів у процесі аудиторної роботи та особливості підготовки під час позааудиторної роботи.

Обґрунтовано систему підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів, яку розглянуто як цілеспрямований, системний процес виховної, навчальної, науково-дослідної, практичної та самоосвітньої підготовки студентів, спрямований на формування в них мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивного компонентів готовності організувати дозвілєву діяльність молодших школярів з урахування їхніх психологічних та індивідуальних особливостей і специфіки організації дозвілля дітей цього віку. Схематичним узагальненням обґрунтованої системи стала модель, яка передбачала єдність методологічно-цільової, змістово-процесуальної та моніторинго-результативної підсистем (рис. 1).

Методологічно-цільова підсистема акумулює мету, методологічні підходи (системний, синергетичний, акмеологічний, культурологічний, особистісно орієнтований, аксіологічний, компетентнісний, суб'єктно-діяльнісний, комунікативний) і принципи: загальнопедагогічні (наочності, науковості, свідомості, виховуючого навчання, активності, індивідуалізації, доступності, системності та послідовності) та специфічні (проблемності, розвивального навчання, ініціативності й творчості, суб'єкт-суб'єктної зорієнтованості, самостійності, моделювання умов і змісту майбутньої професійної діяльності).

Змістово-процесуальна підсистема репрезентує зміст, форми, методи, засоби й педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів.

Моніторинго-результативна підсистема відображає критерії, показники, рівні та результат підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів.

Система підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів реалізована трьома етапами: *підготовчим* (активізація внутрішніх мотиваційних установок студентів), *організаційно-практичним* (поглиблення й систематизація одержаних у ході теоретичного навчання цілісних, системних психолого-педагогічних і методично-дозвілєвих знань з трансформацією їх у практичне застосування) і *результативним* (презентування набутих компетентностей з допомогою захистів проєктів і наукових робіт; участі у конкурсах, виховних заходах; діагностування рівня готовності студентів до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів). Кожному етапу відповідала певна форма діяльності: навчальна, навчально-професійна, виховна, науково-дослідницька, практична та самоосвітня.

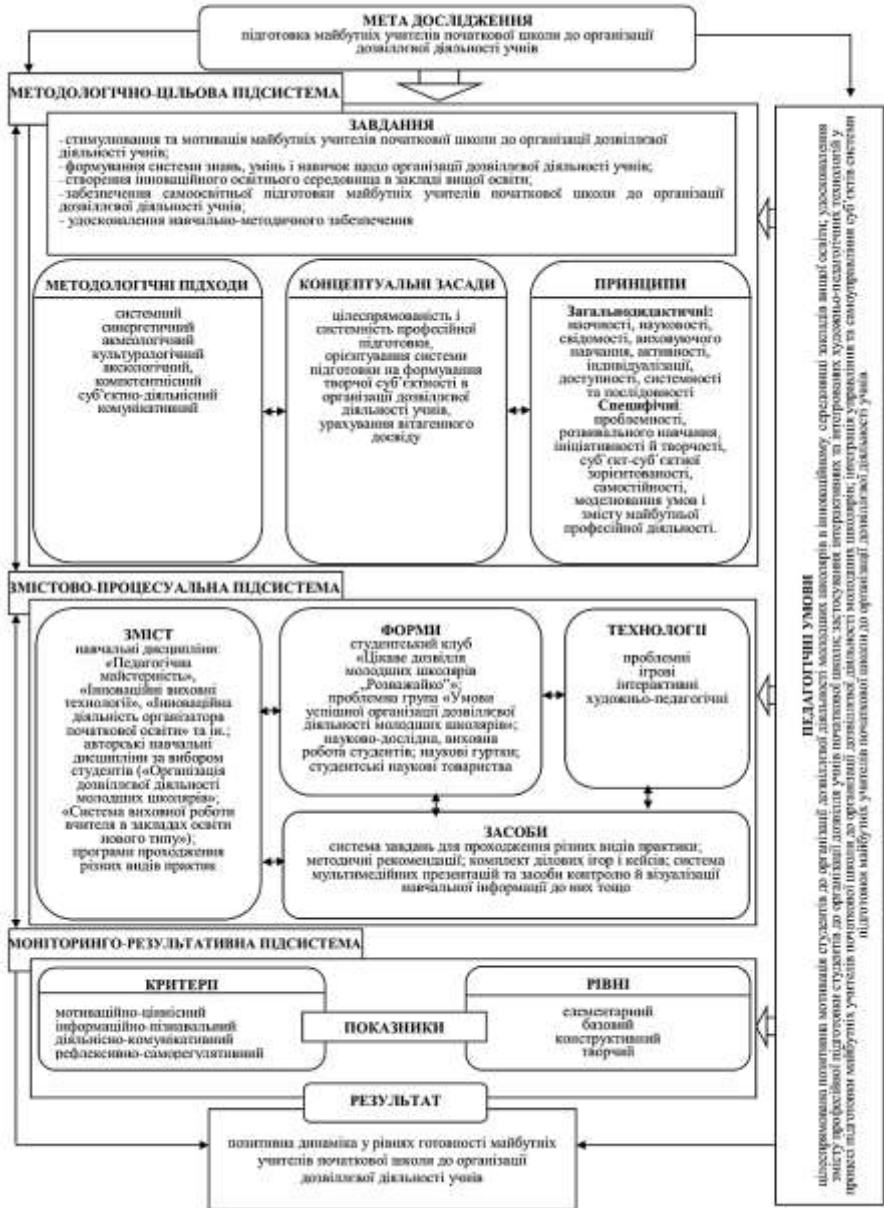

Рис. 1. Модель системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілдової діяльності молодших школярів

Така етапність сприяла послідовному включенню студентів до професійного і соціального контекстів майбутньої діяльності

Обґрунтовано значення педагогічних практик у готовності майбутніх учителів початкової школи організувати дозвілля молодших школярів. Під час проходження різних видів педагогічної практики майбутні вчителі початкової школи мали змогу детально ознайомитися зі специфікою професійного середовища, стати його активними учасниками; виконувати професійні завдання та доручення; презентувати звіти про виконану роботу. Студенти були залучені до проведення системи виховних, дозвіллевих заходів з молодшими школярами. Усі види педагогічної практики передбачали завдання дозвіллево-пошукового характеру: виявлення рівня дозвіллевих інтересів дітей, естетичної вихованості учнів, індивідуальних особливостей школярів, їхніх потреб, інтересів, мотивів, ціннісних орієнтацій; проведення мікродосліджень з метою пошуку емпіричного матеріалу для курсових, кваліфікаційних робіт. Виконання цих завдань забезпечувало розвиток дослідницького потенціалу майбутніх учителів початкової школи.

Особливе значення у реалізації системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілля учнів має позааудиторна робота студентів. Серед форм, що викликали найбільший інтерес у студентів, стали лекція-конференція «Сучасні інноваційні форми дитячого дозвілля», круглий стіл «Як ефективно організувати онлайн-дозвілля дітей», лекція-презентація «Розвиток творчих здібностей учнів початкової школи шляхом інтеграції різних видів мистецтва в дозвіллевій діяльності», дискусія «Умови успішного формування суб'єктності учня в дозвіллевій діяльності», конкурси «Зоряний час», «Ми – різні, ми – рівні!» тощо.

Набуття досвіду науково-дослідної роботи у майбутніх учителів початкової школи шляхом участі у наукових дослідженнях із психолого-педагогічної тематики відбувалася через залучення до написання курсових, наукових робіт на теми: «Педагогічні умови ефективного впливу видовищних форм дозвілля молодших школярів на формування їхньої естетичної культури», «Дозвіллева діяльність як чинник формування суб'єктності молодшого школяра», «Становлення гуманних стосунків у процесі організації дозвіллевої діяльності молодших школярів», «Сучасні інноваційні форми дозвіллевої діяльності в початковій школі», «Художньо-дозвіллеві технології як чинник мотивації молодших школярів до проведення змістовного дозвілля дітей», «Квест як інноваційна форма організації дозвілля учнів початкової школи» тощо. Виокремлено методичні особливості реалізації системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів.

Результати аналізу наукових праць дали змогу визначити основні характеристики дітей молодшого шкільного віку, необхідні для врахування у системі підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності учнів. Доведено, що для дітей молодшого шкільного віку характерні рухливість, емоційність, зацікавленість, невміння концентрувати увагу тривалий час на чомусь одному. У контексті цього, для врахування в системі підготовки майбутніх учителів початкової школи вікових та індивідуальних

особливостей молодших школярів, зосереджували увагу студентів на організації коротких (до 1 год) дозвіллевих заходів, що передбачали кожних 10–15 хв уведення спокійних ігор, музичних пауз, перегляду мультфільмів тощо. Студентів зорієнтовували на використанні в заходах казкових персонажів, улюблених героїв; загадок, шарад; колективного повторювання віршів, пісень; різноманітних ігор, похвали, заохочення, акцентування уваги на успіхах школярів.

Визначено критерії організації дозвіллевої діяльності молодших школярів: чіткість постановки цілей; рівень організації діяльності, її керованість; термін і періодичність діяльності. Виокремлено такі типи організації дозвіллевої діяльності молодших школярів: цілеспрямована та нецілеспрямована; організована, неорганізована, стихійна; довготривала, тривала й короткотривала; системна, періодична, випадкова діяльності.

У процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів, насамперед, ураховано положення про те, що: 1) молодший шкільний вік є сензитивним у формуванні дозвіллевих інтересів, потреб, мотивів особистості; у цьому віці дитина прагне до діяльності, зокрема до дозвіллевої; відбувається перехід учня з об'єкта в суб'єкт діяльності; дозвілля стає засобом пізнання нового, навчання, виховання та самовиховання; 2) дитяче дозвілля характеризується специфічними ознаками, пріоритетними серед яких виділено: діяльнісний характер дозвілля, свободу й умотивованість, спрямованість на задоволення потреб, інтересів і бажань дитини; добровільність і забезпечення вільного вибору форм відповідно до власних уподобань, інтересів, ідей та задумів; прагнення до участі в різнопланових формах і видах дозвілля тощо.

Розкрито зміст інновацізації підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів. Акцентовано увагу на необхідності створення інноваційного середовища в ЗВО, що б забезпечувало підготовку мобільного фахівця, здатного швидко реагувати на всі нововведення в освітньому процесі, творчо впроваджувати інноваційні ідеї дозвіллевої діяльності молодших школярів у професійну діяльність з метою формування загальнокультурної компетентності дітей молодшого шкільного віку, яка передбачає: ерудицію та самовираження особистості у світі культури, розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до культурного вираження інших. Саме інноваційне середовище ЗВО є системним і охоплює всі ланки роботи освітнього закладу, сприяє формуванню суб'єктної творчості майбутніх учителів початкової школи, їхньої креативності як особистісної здатності до творчої педагогічної діяльності, вітагенного досвіду, що й слугуватиме потужним засобом успішної організації та реалізації дозвіллевої діяльності молодших школярів.

Проаналізовано змістово-методичні аспекти підготовки майбутніх учителів до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів у процесі навчання та в позааудиторній роботі. Зокрема, удосконалено зміст підготовки майбутніх учителів початкової школи (тематичне оновлення змісту обов'язкових та вибіркових навчальних дисциплін: «Педагогічна майстерність»,

«Інноваційні виховні технології», «Інноваційна діяльність організатора початкової освіти» та ін.); розроблено та впроваджено авторські програми навчальних дисциплін за вибором студентів («Організація дозвілєвої діяльності молодших школярів», «Система виховної роботи вчителя в закладах освіти нового типу»), діяльності студентського клубу «Цікаве дозвілля молодших школярів» («Розважайко»); проаналізовано систему виховних заходів дозвілєвого характеру на рівні факультету й університету, діяльність проблемної групи «Умови успішної організації дозвілєвої діяльності молодших школярів», а також розроблено завдання для студентів для проходження ними різних видів практики.

Важливе значення мало презентування студентами набутих компетентностей шляхом захистів проєктів, участі у тренінгах, конкурсах-захистах наукових робіт, участі у виховних заходах тощо; а також діагностування рівня готовності студентів до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів.

У четвертому розділі «Дослідницько-експериментальна перевірка ефективності системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів» охарактеризовано особливості організації й методика проведення дослідницько-експериментальної роботи; описано результати аналітико-підготовчого, констатувального й формувального етапів експерименту; проведено їх аналіз та інтерпретацію.

Проведення педагогічного експерименту передбачало виконання низки *завдань*: аналіз рівня готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів; вибір бази експериментальної роботи, консультування викладачів щодо умов проведення педагогічного експерименту; визначення критеріїв, показників та рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів; організація експерименту; визначення експериментальної вибірки, яка є репрезентативною для сукупності досліджуваних явищ і процесів; проведення констатувального діагностування студентів щодо рівнів їхньої готовності; розробка та реалізація моделі системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів; проведення формувального етапу експерименту, інтерпретація отриманих результатів: кількісно-якісний аналіз результатів експерименту; опис отриманих результатів та їх інтеграція в освітній процес, визначення ефективності експериментальної роботи.

Педагогічний експеримент проводився на базі шести ЗВО України: Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Луцького педагогічного коледжу, Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Харківської гуманітарно-педагогічної академії, Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, які здійснюють підготовку майбутніх учителів початкової школи. Він включав три

етапи: підготовчий (2012–2017 рр.), констатувальний (2017–2018 рр.), формувальний (2018–2020 рр.) етапи експерименту.

Підготовчий етап педагогічного експерименту передбачав вивчення стану дослідженості проблеми; визначення напрямів дослідження; розроблення наукового апарату (мета, завдання, об'єкт, предмет, гіпотеза дослідження); аналіз науково-методичної літератури з проблеми дослідження; визначення компонентів готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивний).

Констатувальний етап експерименту передбачав розробку діагностичного інструментарію для оцінювання рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів. У процесі проведення констатувального експерименту було реалізовано низку завдань: виокремлено суб'єкти діагностики (розподіл студентів на контрольні та експериментальні групи – КГ та ЕГ відповідно); визначено критерії (мотиваційно-ціннісний, інформаційно-пізнавальний, діялісно-комунікативний, рефлексивно-саморегулятивний), показники та рівні (елементарний, базовий, конструктивний і творчий) готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів; розроблено відповідний діагностичний інструментарій.

Аналіз результатів констатувального етапу дослідження засвідчив той факт, що переважальним у студентів контрольної й експериментальної групи є базовий рівень готовності до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів (54,2 % опитаних контрольної та 52,0 % – експериментальної групи). Майже третина опитаних респондентів обох груп володіють конструктивним рівнем готовності (32,4 % – контрольної групи та 33,6 % – експериментальної). Елементарний рівень готовності досліджено в 9,8 % студентів контрольної групи та 9,7 % експериментальної групи. Лише 3,6 % студентам з контрольної групи та 4,7 % з експериментальної групи характерний творчий рівень.

Формувальний етап експерименту передбачав упровадження системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів. Практичне втілення визначених складників системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів здійснювали шляхом реалізації обґрунтованих педагогічних умов, кожна з яких відігравала значну роль у готовності студентів до вказаного напрямку професійної діяльності. Результатом ефективної реалізації системи такої підготовки є сформованість мотиваційного, когнітивного, діялісного та рефлексивного компонентів готовності студентів до її успішного здійснення.

До формувального етапу експерименту було залучено 612 студентів: 302 студенти – КГ та 310 студентів – ЕГ (методом випадкового відбору). Визначено алгоритм дослідження рівня готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів після завершення

формуального етапу експерименту: 1) дослідження рівнів сформованості того чи іншого складника готовності студентів до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів; табличне й графічне зображення одержаних результатів; їх аналіз та інтерпретація; 2) порівняльний аналіз значень досліджених рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів у контрольній та експериментальній групах до початку й після завершення експерименту; подання таблично й графічно одержаних даних; аналіз кількісної та якісної динаміки; 3) доведення достовірності одержаних експериментальних даних за допомогою методів математичної статистики.

Аналіз одержаних результатів засвідчив, що після завершення дослідницько-експериментальної роботи у КГ, як і на констатувальному етапі, переважальними виявилися базовий (154 студенти (50,99 %)) та конструктивний (105 студентів (34,77 %)) рівні. У 24 студентів (7,95 %) – елементарний рівень готовності і лише в 19 студентів – творчий рівень готовності до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів (6,29 %). Ці дані переконливо доводять, що: а) недостатньо сформований мотиваційний компонент готовності студентів до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів; актуальними є проблеми, по-перше, мотивації студентів загалом до педагогічної діяльності й зокрема до дозвілєвої як важливого складника освітнього процесу в початковій школі; по-друге, необхідності формування системи професійних цінностей у вчителів початкової школи, у якій би важливе місце займала й готовність до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів; б) необхідним є удосконалення когнітивного компонента готовності майбутніх учителів початкової школи контрольної групи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів. Це вимагає, передусім, доповнення й оновлення змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи дозвілєзнавчими знаннями; в) проблемним є стан сформованості діяльнісного компонента вказаної готовності. Отже, важливим аспектом в організації освітнього процесу в закладах вищої освіти педагогічного спрямування має стати впровадження інноваційних технологій навчання майбутніх учителів початкової школи, зокрема інтерактивних та інтегрованих художньо-педагогічних технологій навчання у ЗВО. Недостатньо сформований рефлексивний компонент готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів сповільнює самоосвітню та саморегулятивну діяльність студентів. Тобто, необхідним є пошук таких форм і методів організації освітнього процесу й управління ним, які б спонукали майбутніх учителів початкової школи до самопізнання, самоаналізу, самовдосконалення.

В ЕГ після проведення дослідницько-експериментальної роботи значення встановлених рівнів готовності студентів до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів суттєво змінилися. Так, переважає конструктивний рівень готовності (185 студентів (59,68 %)), що на 27,42 % більше, ніж було до експерименту; у 60 студентів (19,36 %) – творчий рівень готовності, що на

14,84 % вище, ніж діагностувалося до формувального етапу експерименту; у 61 респондента – базовий рівень (19,68 %), що також, відповідно, менше на 33,55 %, ніж було до початку експерименту. Лише у 4-х студентів (1,28 %) – елементарний рівень готовності до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів, що на 8,72 % нижче, ніж було на початку дослідницько-експериментальної роботи.

Порівняльні результати діагностування рівнів готовності студентів до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів до та після експерименту студентів КГ та ЕГ та їх динаміку наведено в табл.1 та рис. 2.

Для математичної перевірки ефективності системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів, яка охоплювала навчальну, виховну, науково-дослідну, практичну й самоосвітню діяльність студентів і передбачала реалізацію визначених педагогічних умов, а також об'єктивності одержаних результатів, використано статистичний критерій λ Колмогорова-Смирнова. За результатами застосування критерію доведено достовірність відмінностей показників усіх рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів в ЕГ після завершення експерименту.

Таблиця 1

Порівняльні результати діагностування рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів до та після експерименту

Рівні	Кількість студентів за рівнями, %					
	КГ			ЕГ		
	До експерименту	Після експерименту	Динаміка	До експерименту	Після експерименту	Динаміка
Творчий	3,31	6,29	+2,98	4,52	19,36	+14,84
Конструктивний	32,78	34,77	+1,99	32,26	59,68	+27,42
Базовий	54,97	50,99	-3,98	53,23	19,68	-33,55
Елементарний	8,94	7,95	-0,95	10,0	1,28	-8,72

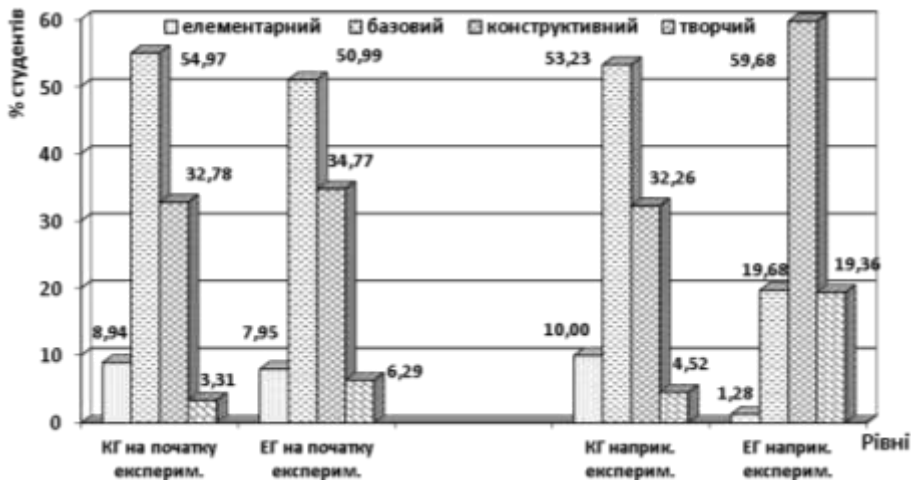

Рис.2 Динаміка розподілу студентів ЕГ і КГ за узагальненими рівнями готовності до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів

Отже, формувальний етап педагогічного експерименту показав дієвість системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів. Таким чином, висунута на початку дослідження гіпотеза одержала своє підтвердження. Результати експериментальної роботи засвідчили її ефективність, що дає змогу вважати, що мети дослідження досягнуто, а завдання – виконано.

ВИСНОВКИ

У результаті теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки розробленої системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів зроблено такі висновки:

1. У сучасній педагогічній теорії і практиці проблема підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів є недостатньо дослідженою. Зокрема бракує цілісних наукових розвідок, що розкривали б підготовку майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів з урахуванням видів та форм організації дозвілля, вікових і психо-фізіологічних характеристик учнів, вимог нової української школи, потреб вчителя та учня, системності цього процесу тощо. Різновекторність наукових поглядів на дозвілєву діяльність, методологічних підходів до визначення її сутності відображені у сучасних дослідженнях з проблем підготовки майбутніх учителів, зокрема початкової

школи. Уточнено сутність ключових понять дослідження: «дозвілля», «культурно-дозвіллева діяльність», «дозвіллева діяльність молодших школярів» та ін. Підготовку майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів визначено як цілеспрямований процес оволодіння студентами загальними та фаховими компетентностями щодо продуктивної організації та проведення дозвіллевої діяльності у початковій школі, виховання молодших школярів як її суб'єктів та формування у них основ визнання цінності дозвілля. Така підготовка ґрунтована на методологічних підходах (системний, синергетичний, акмеологічний, культурологічний, аксіологічний, компетентнісний, суб'єктно-діяльнісний, комунікативний), здійснюється з дотриманням загальнодидактичних та специфічних принципів підготовки майбутніх учителів початкової школи, враховує психолого-педагогічні особливості організації навчання та дозвіллевої діяльності учнів у початковій школі. Недосконалість механізмів реалізації державної освітньої та культурної політики щодо організації культурно-дозвіллевої діяльності дітей, послаблення соціального контролю за її комерціалізацією, з одного боку, та неготовність учителів початкової школи до якісного забезпечення й ефективної організації дозвіллевої діяльності молодших школярів, з іншого боку, актуалізують пошуки інновацій як до організації дозвіллевої діяльності у ЗЗСО, так і до удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

2. Дозвіллеву діяльність молодших школярів представлено як самокеровану діяльність, спрямовану на їхній духовний розвиток, що надає можливість вільного вибору суспільно значимих ролей, забезпечуючи умови діяльності, які сприяють доцільному використанню її безмежних можливостей. Організація дозвіллевої діяльності молодших школярів – це керований, цілеспрямований, процес взаємодії педагогів, батьків учнів та інших суб'єктів дозвіллевої діяльності з активною самодіяльністю учнів, з метою виховання суб'єктності молодших школярів у виборі видів, форм та способів дозвілля й формування їхнього ціннісного ставлення до дозвіллевої діяльності. Структуру організації дозвіллевої діяльності молодших школярів складають мета, суб'єкти, зміст, взаємодія між суб'єктами, форми і методи, результат, корегування результатів, рефлексія суб'єктів дозвіллевої діяльності. До основних функцій дозвіллевої діяльності зараховано рекреаційну, гедоністичну, емоційно та духовно збагачувальну, пізнавально-розвивальну (самопізнання та самореалізація), ціннісно-орієнтаційну, комунікативну, соціальну, виховну, компенсаторно-психотерапевтичну та творчу.

На підставі дослідження сучасного стану готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів виявлено, що її зміст, організаційні форми і технології не повною мірою відповідають потребам сучасного шкільництва та вимогам нової української школи. Переважна частина діагностованих студентів характеризувалася базовим рівнем готовності до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів

(54,2 %), що засвідчило необхідність внесення педагогічних коректив у систему підготовки майбутніх учителів початкової школи на різних рівнях.

3. Готовність майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів потрактовано як сформоване інтегральне ціннісно-особистісне утворення, що забезпечує професійний розвиток особистості студента шляхом свідомого гармонійного поєднання компетентностей продуктивної організації дозвілєвої діяльності молодших школярів, сприяє успішній комунікації у колективній діяльності на основі усвідомлених морально-етичних норм, переконань, передбачає здатність до постійного професійного самовдосконалення, самовираження задля навчання, виховання та розвитку молодших школярів як суб'єктів дозвілєвої діяльності. Компонентами готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів визначено мотиваційний, когнітивний, діяльнісний і рефлексивний. Ефективність підготовки визначено за мотиваційно-ціннісним, інформаційно-пізнавальним, діяльнісно-комунікативним і рефлексивно-саморегулятивним критеріями. Для кожного критерію розроблено відповідні показники та методи вимірювання. Кількісно-якісний аналіз показників (за частотою, інтенсивністю, яскравістю їх прояву) для кожного з визначених критеріїв дав можливість диференціювати чотири рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів: елементарний, базовий, конструктивний і творчий.

4. Результати теоретичного аналізу проблеми, власний практичний досвід підготовки вчителів початкової школи дозволили визначити такі концептуальні засади проблеми дослідження: детермінованість сучасними методологічними підходами до реалізації соціально-освітніх потреб суспільства в висококваліфікованих учителях – модераторах змін; цілеспрямованість професійної підготовки та орієнтування на формування творчої суб'єктності студентів; відповідність вимогам нової української школи щодо розвитку культурно-освітніх інтересів особистості учня; орієнтованість на активізацію навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів початкової школи у контексті організації культурної дозвілєвої діяльності молодших школярів; урахування перспектив розвитку шкільної освіти та модернізацію вищої педагогічної освіти, що передбачають осучаснення змісту, розроблення адекватних форм, методів та технологій навчання організації дозвілєвої діяльності молодших школярів. Концепція дослідження розкриває науково-педагогічні основи оптимізації системи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів на трьох рівнях: методологічному, теоретичному та методичному.

5. Виокремлено, обгрунтовано та перевірено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів, а саме: цілеспрямована позитивна мотивація студентів до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів в інноваційному середовищі закладів вищої освіти; удосконалення змісту професійної підготовки

студентів до організації дозвілля учнів початкової школи; застосування інтерактивних та інтегрованих художньо-педагогічних технологій у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів; інтеграція управління та самоуправління суб'єктів системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності учнів. Реалізація педагогічних умов забезпечила: досягнення мети і завдань системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів; взаємозв'язок і оптимізацію аудиторної та позааудиторної (науково-дослідної, виховної, практичної та самоосвітньої) роботи майбутніх учителів початкової школи; узгодженість і взаємодію інтерактивних та інтегрованих художньо-педагогічних технологій підготовки майбутніх учителів початкової школи; спрямування системи підготовки студентів на майбутню діяльність учителя початкової школи як творчого суб'єкта організації дозвіллевої діяльності молодших школярів.

6. Систему підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів представлено як цілеспрямований, системний процес виховної, навчальної, науково-дослідної, практичної та самоосвітньої підготовки студентів, спрямований на формування в них мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивного компонентів готовності організувати дозвіллеву діяльність молодших школярів з урахування їхніх психологічних та індивідуальних особливостей і специфіки організації дозвілля дітей цього віку. Система підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів є відкритою функціональною структурою, що складається із сукупності динамічних, керованих підсистем. Указана система реалізована трьома етапами: підготовчим (активізація внутрішніх мотиваційних установок студентів), організаційно-практичним (поглиблення й систематизація одержаних у ході теоретичного навчання цілісних й системних психолого-педагогічних й методично-дозвіллевих знань з трансформацією їх у практичне застосування) і результативним (презентування набутих компетентностей через захисти проєктів і наукових робіт, участь у конкурсах, виховних заходах; діагностування рівня готовності студентів до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів). Побудована модель системи відображає взаємозв'язки трьох структурно-функціональних підсистем: методологічно-цільового, змістово-процесуального та моніторингово-результативного. Структурні компоненти моделі (мета, завдання, принципи, методологічні підходи, зміст навчальної, позааудиторної освітньої діяльності; критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів (елементарний, базовий, конструктивний і творчий) спрямовані на реалізацію системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілля учнів в інноваційному середовищі ЗВО задля підвищення продуктивності освітньої діяльності та розв'язання завдань якісної професійної підготовки.

Упровадження розробленої системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності учнів забезпечило

переважне формування у студентів експериментальної групи конструктивного рівня досліджуваної готовності: 185 студентів (59,68 %), що на 27,42 % більше, ніж було до експерименту. У 60 студентів (19,36 %) виявлено творчий рівень (на 14,84 % вище, ніж діагностувалося до формувального етапу експерименту); у 61 студентів – базовий рівень – 19,68 % (менше на 33,55 %, ніж було до початку експерименту) й лише в 4 студентів – 1,28 % – елементарний рівень готовності до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів (на 8,72 % нижче, ніж було на початку дослідно-експериментальної роботи). Особливо суттєвими виявлено зміни після формувального етапу експерименту у рівнях готовності за інформаційно-пізнавальним та рефлексивно-саморегулятивним критеріями. Вияв позитивної динаміки дав підстави для твердження, що виокремлені педагогічні умови та реалізація системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів є дієвими.

7. Розроблено та запроваджено в освітній процес навчально-методичний комплекс для підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів: авторські програми навчальних дисциплін за вибором студентів («Організація дозвілєвої діяльності молодших школярів»), «Система виховної роботи вчителя в закладах освіти нового типу»), програми роботи студентського клубу «Цікаве дозвілля молодших школярів „Розважайко”» та діяльності проблемної групи «Умови успішної організації дозвілєвої діяльності молодших школярів» (модифікованих завданнями, спрямованими на розвиток компонентів готовності майбутніх учителів початкової школи організувати дозвілєву діяльність молодших школярів), комплект ділових ігор й кейсів, систему мультимедійних презентацій, засобів контролю й візуалізації навчальної інформації до них; методики діагностування (критерії, показники, рівні, методи оцінювання) ефективності підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів; удосконалено зміст обов'язкових та вибіркового навчальних дисциплін: «Педагогічна майстерність», «Інноваційні виховні технології», «Інноваційна діяльність організатора початкової освіти» та ін. та зміст науково-дослідної, виховної роботи студентів та програм проходження майбутніми вчителями початкової школи різних видів практик (педагогічної в дитячих оздоровчих таборих, навчально-виховної, педагогічної, науково-дослідної та асистентської практик).

Проведене дослідження не вичерпує всіх актуальних і практично значущих завдань підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів. Перспективу подальших розвідок становлять важливі питання: удосконалення навчально-методичної бази підготовки майбутніх фахівців до організації дозвілля молодших школярів; розвитку мобільності, конкурентоспроможності та підвищення кваліфікації вчителів початкової школи в контексті організації змістовного дозвілля учнів; активізації професійно-педагогічного потенціалу студентів із низьким рівнем самоактуалізації («синдром професійного вигорання»).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Гончарук О. В. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів: теорія та практика: *монографія*. Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 399 с.

Навчальні посібники

2. Гончарук О. В. Організація дозвілєвої діяльності молодших школярів: *навч. посіб.* Луцьк: Вежа-Друк, 2018. 128 с.

3. Гончарук О. В. Діагностика готовності майбутніх учителів до організації дозвілля дітей: *навч.-метод. посіб.* Луцьк: Вежа-Друк, 2019. 164 с.

4. Гончарук О. В. Інтерактивні форми й методи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілля дітей: *навч.-метод. посіб.* Луцьк: Вежа-Друк, 2019. 119 с.

5. Гончарук О. В. Підготовка майбутніх педагогів до дозвілєвої діяльності в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку: *навч.-метод. посіб.* Луцьк: Вежа-Друк, 2020. 114 с.

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

Статті в наукових фахових виданнях України

6. Гончарук О. Теоретичні основи формування культури поведінки сучасних школярів в умовах дозвілєвої діяльності. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2011. № 8. С. 4–8. URL: <http://boOk.net/index.php?p=achapter&bid=17742&chapter=1>

7. Гончарук О. Людинознавчий підхід у педагогіці: ретроспективний погляд. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія: Педагогіка. Вип. 37. 2011. С. 21–24. URL: <http://lib.pnu.edu.ua/files/Visniki/visnyk-pedagogika-2011-37.pdf>

8. Гончарук О. Аспекти формування моральних цінностей особистості за В. О. Сухомлинським. *Молодь і ринок: науково-педагогічний журнал*. Дрогобич, 2012. Вип.7 (90). С. 75–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2012_7_19

9. Мельник І., Гончарук О. Етапи професійного становлення майбутнього педагога. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. Серія: Педагогічні науки. 2012. № 24. (237). С. 100–103. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153576367.pdf>

10. Гончарук О. Аспекти формування професійно-педагогічної готовності студентів до роботи з батьками молодших школярів. *Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка*. Житомир, 2012. Вип. 65. С. 25–30. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/9180/1/10s.pdf>

11. Гончарук О. Організація роботи в групі продовженого дня. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. Серія: Педагогічні науки. 2013. № 40 (293). С. 29–32.

12. Гончарук О. Авторські школи України як феномен інноваційної освітньої практики. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2015. № 1 (302). С. 21–26. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/6562/1/5.pdf>

13. Гончарук О. Комунікативність особистості вчителя як складова його професійної майстерності. *Молодь і ринок: науково-педагогічний журнал*. Дрогобич, 2016. Вип. 7 (138). С. 33–34. URL: http://dspu.edu.ua/biblioteka/wp-content/uploads/2016/10/7_138_2016.pdf

14. Гончарук О. В. Дослідження стану підготовленості майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності молодших школярів. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Херсон, 2017. Вип. LXXIX. С. 126–131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2017_79%281%29_27

15. Гончарук О. В. Змістовий потенціал навчальних дисциплін професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілля школярів. *Педагогічний часопис Волині: науково-педагогічний журнал*. Луцьк, 2017. № 4 (7). С. 62–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pchv_2017_4_12

16. Гончарук О. В. Суб'єктивність молодшого школяра у дозвілєвій діяльності. *Вісник Лузанського національного університету імені Тараса Шевченка*. Сер. Педагогічні науки. 2018. № 1 (315). С. 219–228. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/3365>

17. Гончарук О. В. Функційне призначення дозвілєвої діяльності молодших школярів. *Педагогічний часопис Волині: науково-педагогічний журнал*. Луцьк, 2018. № 4 (11). С. 178–183. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/15921?mode=full>

18. Гончарук О. В. Видо-типова характеристика дозвілєвої діяльності молодших школярів. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань, 2019. Вип. 2. С. 24–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpu2019_2_5

19. Гончарук О. В. Критерії діагностики готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілля молодших школярів. *Педагогічний часопис Волині: науково-педагогічний журнал*. Луцьк, 2019. № 3 (14). С. 73–79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pchv_2019_3_15

20. Гончарук О. В. Модель системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності учнів. *Науковий вісник Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка*. Серія: Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2019. № 9 (93). С. 167–177.

<https://repository.sspu.edu.ua/bitstream/123456789/8533/1/Honcharuk.pdf>

21. Гончарук О. В. Дослідження мотиваційно-ціннісного складника готовності майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілєвої діяльності дітей. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи : зб.

наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 71. С. 78–83. URL: <http://enquir.npu.edu.ua/handle/123456789/28183>

22. Гончарук О. В. Інтегративна художньо-педагогічна технологія в підготовці майбутнього вчителя до організації дозвілля дітей. *Інноваційна педагогіка: науковий журнал*. 2020. № 24. С. 131–136 URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/24/part_1/27.pdf

23. Гончарук О. В. Реалізація педагогічних умов системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвілля молодших школярів. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Херсон, 2020. Вип. 90. С. 79–86 URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/download/4310/3808>

24. Гончарук О. Інноватизація системи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності учнів. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогіка*. 2020. Вип. 1(24). С. 62–68. URL: <http://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv/article/view/2848>

Статті в іноземних наукових періодичних виданнях

25. Гончарук О. Досуг как фактор развития личности. *Современное образование Витебщины*. № 1 (19). 2018. С. 47–51. URL: <https://lib.vsu.by/jspui/bitstream/123456789/13764/1/47-51.pdf> (Білорусія)

26. Honcharuk O. V. Conceptual principles of the professional training system of future teachers of primary school to organization of leisure activities of primary schoolchildren. *Scientific Vector of the Balkans*. 2019. Т. 3. № 2 (4) URL: <https://sci-vector-balkans.com/wp-content/uploads/2020/11/SVB-2019-T.3-24.pdf> (Болгарія)

27. Гончарук О. В. Модифікація позааудиторної роботи у контексті підготовки майбутніх учителів до організації дозвілля учнів початкової школи. *Revistă Științifică Progresivă*. 2020. № 4 (6). С. 5–8. URL: <https://sci-vector-balkans.com/wp-content/uploads/2020/11/SVB-2019-T.3-24.pdf> (Молдова)

28. Гончарук О. В. Профессиональная подготовка будущих учителей начальной школы к организации досуговой деятельности как объект теоретического анализа. *Jurnal Umanitar Modern*. 2020. № 4 (6). С. 14–17. URL: <https://sci-vector-balkans.com/wp-content/uploads/2020/11/SVB-2019-T.3-24.pdf> (Молдова)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

29. Гончарук О. В. Аспекти формування професійно-педагогічної готовності студентів до роботи з батьками молодших школярів. *Теорія і практика підготовки майбутніх учителів до педагогічної дії*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Житомир, 20–21 травня 2011 р.). Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка. С. 75–80.

30. Гончарук О. В. Формування компетентності майбутнього педагога з організації дозвіллевої ігрової діяльності учнів. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір*: матеріали I Міжнародної науково-

практичної конференції (Луцьк, 3–5 травня 2016 р.). Луцьк : ФОП Покора І. О. С. 97–105.

31. Гончарук О. Психопедагогічні умови виховання у молодших школярів шанобливого ставлення до людей. *Актуальні проблеми сучасної психодидактики: філософські, психологічні та педагогічні аспекти*: матеріали І Міжнар. Інтернет-конф. (м. Умань, 27 квітня 2017 р.). Вісник Польсько-української науково-дослідницької лабораторії психодидактики імені Я. А. Коменського / [гол. ред. І. І. Осадченко]. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. С. 25–28.

32. Гончарук О. В. Народознавчі традиції в організації дозвілля молодших школярів. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: європейський і національний вимір*: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Луцьк, 31 травня – 1 червня 2018 р.). Луцьк : ФОП Покора І. О. С. 77–79.

33. Гончарук О. Компоненти готовності дитини до школи. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції* (Умань, 11–12 жовтня 2018 р.). Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. С. 44–46.

34. Гончарук О. В. Педагогические условия организации работы младших школьников с раздаточным материалом. *Личность. Образование. Общество. Инновационная деятельность субъектов образования как фактор устойчивого развития региона*: материалы Междунар. науч.-практ. конф. (Белорусь, Гродно, 29–30 ноября 2018 г.). Гродно: ГУО «Гродненский областной институт развития образования», 2019. С. 6–9.

35. Гончарук О. В. Організація виховної роботи в навчальному закладі нового типу. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи*: матеріали Першої міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Київ, 18 квітня 2019 р.). Київ: Фенікс, 2019. С. 140–143.

36. Гончарук О. В. Готовность будущего учителя начальной школы к конструктивному решению конфликтов. *Личность. Образование. Общество. Формирование педагога будущего: от компетентности к самореализации* : материалы Междунар. науч.-практ. конф., (Гродно, Беларусь, 31 октября 2019 г.): в 2 ч. / ред. кол.: С. А. Сергейко [и др.]. Гродно : ГУО «Гродненский областной институт развития образования», 2020. Ч. 1. С. 81–84.

37. Гончарук О. Формування педагогічної креативності майбутніх учителів початкової школи. Сучасні проблеми обдарованості особистості: *матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Умань, 20–21 травня 2020 р.). Умань : ВПЦ «Візаві», 2020. С. 29–32.

38. Гончарук О. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до формування основ моральної свідомості молодших школярів засобами дитячої літератури у процесі дозвілля. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи*: матеріали П'ятої Міжнародної науково-практичної конференції (Умань, 8–9 жовтня 2020 р.). Умань: ВПЦ «Візаві», 2020. С. 39–43.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

39. Гончарук О. В., Гац Г. О. Організація дозвілля молодших школярів (в інтернатному закладі): *робоча навчальна програма та методичні рекомендації*. Луцьк: Редакційно-видавничий відділ „Вежа” Волинського національного університету ім. Лесі Українки. 2012. 58 с.

40. Гончарук О. В., Гац Г. О. Педагогіка сімейного виховання: *робоча навчальна програма та методичні рекомендації*. Луцьк: Редакційно-видавничий відділ „Вежа” Волинського національного університету ім. Лесі Українки. 2012. 40 с.

АНОТАЦІЯ

Гончарук О. В. Система підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Умань, 2021.

Дисертацію присвячено актуальній темі підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у тому, що уперше розроблено систему професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів, що інтегрує навчальну, позааудиторну (науково-дослідну, виховну, практичну, самоосвітню) складники освітнього процесу, котрі ефективно взаємодіють в інноваційному середовищі закладу вищої освіти педагогічного спрямування; теоретично обґрунтовано концепцію та розроблено модель системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів, що охоплює методологічно-цільову (мета, завдання, методологічні підходи, принципи підготовки), змістово-процесуальну; моніторингово-результативну (критерії, показники та рівні готовності) підсистеми.

Визначено педагогічні умови ефективної підготовки майбутніх учителів початкової школи до означено виду педагогічної діяльності, а саме: цілеспрямована позитивна мотивація студентів до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів в інноваційному середовищі закладів вищої освіти; удосконалення змісту професійної підготовки студентів до організації дозвілля учнів початкової школи; застосування інтерактивних та інтегрованих художньо-педагогічних технологій у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів; інтеграція управління та самоуправління суб'єктів системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності учнів.

Обґрунтовано концепцію системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів.

Провідною ідеєю дослідження є положення, що теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів: детермінуються сучасними методологічними підходами до реалізації соціально-освітніх потреб суспільства у висококваліфікованих учителях – модераторах змін; відповідають вимогам нової української школи щодо розвитку культурно-освітніх інтересів особистості учня; орієнтовані на активізацію навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів початкової школи у контексті організації культурного дозвілля учнів; ґрунтуються на врахуванні перспектив розвитку шкільної освіти та реалізацію інновацій у закладах вищої освіти, що передбачають осучаснення змісту, розроблення адекватних форм, методів та технологій навчання організації дозвіллевої діяльності молодших школярів. Результати теоретичного аналізу проблеми, власний практичний досвід підготовки майбутніх учителів початкової школи дозволили визначити такі концептуальні основи системи їхньої підготовки: цілеспрямованість і системність; орієнтування системи підготовки майбутніх учителів початкової школи до організації дозвіллевої діяльності молодших школярів на формування творчої суб'єктності студентів; урахування у цьому процесі вітагенного досвіду студентів.

Практичне значення дослідження полягає у розробленні та впровадженні авторських програм: навчальних дисциплін за вибором студентів («Організація дозвіллевої діяльності молодших школярів», «Система виховної роботи вчителя в закладах освіти нового типу»), роботи студентського клубу «Цікаве дозвілля молодших школярів „Розважайко”», діяльності проблемної групи «Умови успішної організації дозвіллевої діяльності молодших школярів» (модифікованих завданнями, спрямованими на розвиток компонентів готовності майбутніх учителів початкової школи організувати дозвіллеву діяльність молодших школярів), проходження майбутніми вчителями початкової школи різних видів практик (педагогічної в дитячих оздоровчих таборах, навчально-виховної, педагогічної, науково-дослідної та асистентської); а також комплекту ділових ігор і кейсів, системи мультимедійних презентацій, засобів контролю й візуалізації навчальної інформації до них.

Ключові слова: система, професійна підготовка, майбутні учителі початкової школи, організація дозвіллевої діяльності, молодші школярі.

Гончарук О. В. Система подготовки будущих учителей начальной школы к организации досуговой деятельности младших школьников. - Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 «Теория и методика профессионального образования». Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины. Умань, 2021.

Диссертация посвящена актуальной проблеме подготовки будущих учителей начальной школы к организации досуговой деятельности младших школьников.

Научная новизна исследования заключается в том, что впервые разработана система подготовки будущих учителей начальной школы к организации досуговой деятельности младших школьников, интегрирует учебную, внеаудиторную (научно-исследовательскую, воспитательную, практическую, самообразовательную) составляющие образовательного процесса, которые эффективно взаимодействуют в инновационной среде учреждения высшего образования педагогического направления; теоретически обоснована концепция и разработана модель системы подготовки будущих учителей начальной школы к организации досуговой деятельности младших школьников, охватывает методологически целевую (цель, задачи, методологические подходы, принципы подготовки), содержательно-процессуальную, мониторингово-результативную (критерии, показатели и уровни готовности) подсистемы.

Определены педагогические условия эффективной подготовки будущих учителей начальной школы к обозначенному виду педагогической деятельности, а именно: целенаправленная положительная мотивация студентов к организации досуговой деятельности младших школьников в инновационной среде высших учебных заведений; совершенствование содержания профессиональной подготовки студентов к организации досуга учащихся начальной школы; применение интерактивных и интегрированных художественно-педагогических технологий в процессе подготовки будущих учителей начальной школы к организации досуговой деятельности младших школьников; интеграция управления и самоуправления субъектов системы подготовки будущих учителей начальной школы к организации досуговой деятельности учащихся.

Обоснована концепция системы подготовки будущих учителей начальной школы к организации досуговой деятельности младших школьников. Ведущей идеей исследования является положение, что теоретические и методические основы подготовки будущих учителей начальной школы к организации досуговой деятельности младших школьников: детерминируются современными методологическими подходами к реализации социально-образовательных потребностей общества в высококвалифицированных учителях - модераторах изменений; соответствуют требованиям новой украинской школы по развитию культурно-образовательных интересов личности ученика; ориентированы на активизацию учебно-познавательной деятельности будущих учителей начальной школы в контексте организации культурного досуга учащихся; основанные на учете перспектив развития школьного образования и реализации инноваций в учреждениях высшего образования, предусматривающие обновление содержания, разработку адекватных форм, методов и технологий организации досуговой деятельности младших школьников. Результаты теоретического анализа проблемы, собственный практический опыт подготовки будущих учителей начальной школы позволили определить такие концептуальные основы системы их подготовки: целеустремленность и системность; ориентирование системы подготовки будущих учителей начальной школы к организации досуговой деятельности

младших школьников на формирование творческой субъектности студентов; учета в этом процессе витагенного опыта студентов.

Практическое значение исследования заключается в разработке и внедрении авторских программ: учебных дисциплин по выбору студентов («Организация досуговой деятельности младших школьников», «Система воспитательной работы учителя в учебных заведениях нового типа»), студенческого клуба «Интересный досуг младших школьников "Розважайко"», проблемной группы «Условия успешной организации досуговой деятельности младших школьников» (модифицированные задачи, направленные на развитие компонентов готовности будущих учителей начальной школы организовывать досуговую деятельность младших школьников), практик (педагогической в детских оздоровительных лагерях, учебно-воспитательной, педагогической, научно-исследовательской и ассистентской), а также комплекта деловых игр и кейсов, системы мультимедийных презентаций, средств контроля и визуализации учебной информации к ним.

Ключевые слова: система, профессиональная подготовка, будущие учителя начальной школы, организация досуговой деятельности, младшие школьники.

O. V. Goncharuk. The System of Preparing Future Primary School Teachers to Organize Leisure Activities for Younger Pupils. – Qualification research (retaining manuscript rights).

Thesis for an academic degree of Doctor of Science in Pedagogy. Specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, 2021.

The thesis deals with the relevant issue of preparing future primary school teachers to organize leisure activities for younger pupils.

The scientific novelty of the thesis is as follows: for the first time, a system of professional training for future primary school teachers to organize leisure activities for younger pupils, which integrates educational, extracurricular (research-oriented, educational, practical, self-educational) components of the educational process interacting within the innovative environment of higher education institutions has been developed; the concept and the model of the system of preparing future primary school teachers to organize leisure activities of younger pupils, which includes such sub-systems as methods and goals (aim, objectives, methodological approaches, principles of training), content and procedures, monitoring and results (criteria, indicators and levels of readiness) have been, respectively, theoretically justified and developed. The thesis determines pedagogical conditions for effective professional training of primary school teachers to the specified pedagogical activity. They are as follows: boosting students' positive motivation to organize leisure activities for younger pupils during their higher education study; improving the content of professional training to organize leisure activities in primary school; using interactive and integrated artistic-pedagogical technologies in professional training of future primary school teachers to organize leisure for younger pupils; integrating

management and self-management of the actors in the system of preparing future primary school teachers to organize leisure activities for pupils.

The thesis presents relevant criteria (motivational-axiological, informational-cognitive, pragmatist-communicative, reflexive-regulatory) with the corresponding indicators and levels of readiness of future primary school teachers to organize leisure activities for younger pupils (elementary, basic, constructive and creative).

The thesis clarifies such concepts as “leisure activities of younger pupils”, “organization of leisure activities for younger pupils”, “preparation of primary school teachers to organize leisure activities for younger pupils”, “readiness of primary school teachers to organize leisure activities for younger pupils”, “creative primary school”, “system of preparing future primary school teachers to organize leisure activities for younger pupils”.

The content of teacher training has been improved by supplementing professional and practical training with relevant topics; by introducing the course, titled “Organizing Leisure Activities for Younger Pupils”; by reinforcing methods of theoretical, practical and methodical training of future primary school teachers based on the developed educational and methodical support; by identifying effective forms and methods of preparing students to organize leisure activities for younger pupils.

It is important to note that theoretical provisions on professional training of future primary school teachers, content characteristics of leisure activities in school, methodological approaches, general didactic and specific principles of preparing future primary school teachers to organize leisure activities for younger pupils have been further developed.

Professional training of future primary school teachers to organize leisure activities for primary school pupils is presented as a purposeful process of mastering general, professional and subject-specific competences required for productive organization of leisure activities in primary school.

Such training should result in high levels of readiness of future primary school teachers to organize leisure activities for younger pupils. In turn, the specified readiness acts as an integral axiological-personal quality that ensures professional development of student’s personality through a conscious harmonious combination of competences to organize leisure activities for younger pupils. Besides, it promotes successful communication during collective activities based on conscious moral and ethical norms and beliefs. Finally, it covers the capacity for continuing professional development and self-expression concerning primary school pupils as the actors in leisure activities.

The leading components of primary school teachers’ readiness to organize leisure activities are motivational, axiological, cognitive, behavioural and reflexive.

Leisure activities of younger pupils are presented as self-directed activities aimed at their spiritual development, which ensures a free choice of socially significant roles and provides conditions for such activities, thus promoting appropriate use of their limitless possibilities.

The analysis of leisure activities organization in primary school shows that it is a controlled, purposeful, two-way interaction between teachers, parents and other

actors in leisure activities in terms of developing their values-based attitude towards such activities.

The structure of leisure activities organization in primary school includes the aim, actors, content, interaction, forms, methods, results, adjustment of results and reflection of actors in leisure activities. The main functions of leisure activities are the following: recreational, hedonistic, cognitive, developmental (self-knowledge and self-realization), axiological, communicative, social, educational, compensatory-psychotherapeutic and creative.

The thesis justifies the concept of the system for preparing future primary school teachers to organize leisure activities for younger pupils. The concept relies on the leading ideas of pedagogical theory and practice, which act as the priorities in younger pupils' activities. The main idea of the concept is defined as a systematic, holistic, dynamic and dialectical process of developing future primary school teachers' general, professional and subject-specific competencies needed to perform multifunctional professional tasks in primary school and, in particular, organize leisure activities for younger pupils.

A theoretical analysis of the issue in question and relevant practical experience of teacher training for primary school has allowed one to determine the following conceptual principles of the system of professional training for future primary school teachers: the purposefulness and systematization of professional training; the focus of the system of future teachers' professional training to organize leisure activities for younger pupils on the development of creative subjectivity; the incorporation of pupils' life experience in this process.

The practical significance of the thesis lies in developing and implementing the author's programme of the course, titled "Organizing Leisure Activities for Younger Pupils", the programme of the pupils' club "Interesting Leisure of Younger Pupils" "Rozvazhayko"; determining relevant pedagogical conditions for the successful organization of leisure activities aimed at developing the components of future teachers' readiness to organize leisure activities for primary school pupils; outlining guidelines for preparing future primary school teachers to organize leisure activities for primary school pupils; presenting a set of business games and cases, systems of multimedia presentations, ways of visualizing educational information to them; reinforcing methods of identifying (criteria, indicators, levels) the effectiveness of professional training of future primary school teachers to organize leisure activities for primary school pupils; improving the content of research, educational work and practical training programmes for future primary school teachers. The main results and conclusions of the thesis can be incorporated into academic psycho-pedagogical courses, specialized courses, training sessions and educational work with students (future primary school teachers), teaching practice in primary school. Besides, one can use them to improve the teaching skills of primary school teachers in the system of graduate teacher education to develop their readiness to organize leisure activities for younger pupils.

Keywords: system, professional training, future primary school teachers, organization of leisure activities, younger pupils.

Підписано до друку 05.03.2021.

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 2,0.

Наклад 100 прим. Замовлення № 52.

Віддруковано з оригінал-макета замовника.

Друк: «Термінова поліграфія»

29000, м. Хмельницький, вул. Степана Бандери, 63.

Свідоцтво про внесення до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

Серія ДК 4164 від 23.09.2011 р.